

»Du fastsatte alle grænser på jord« (Salme 74,17)

Skylden må glemmes

Den retfærdighed, Gud tilregner den ugudelige, der ikke har gerninger at opvise, men tror på Herren Jesus, er forunderlig, thi den ugudelige er alt andet end retfærdig og har intet andet end skyld at fremvise, og dog står han nu i kraft af sin tro på Jesus som retfærdig og skyldfri overfor Gud.

Hvad er det for en retfærdighed? Den strider jo med enhver menneskelig opfattelse af retfærdighed.

Paulus svarer, at det er en retfærdighed fra Gud, hvorom loven og profeterne vidner (Rom. 3,21), altså en retfærdighed, som Det gamle Testamente taler om.

Loven og profeterne

Som Saul fra Tarsus havde Paulus ikke kunnet se, at Det gamle Testamente peger hen på vor Herre Jesus og åbenbarer retfærdigheden fra Gud ved tro på Ham. Men da hans øjne blev åbnet, så han det og forkyndte det som ingen anden.

Salmernes bog vidner om Guds retfærdighed på en betagende måde. Nogle eksempler:

»Herre, jeg stoler på dig, lad mig aldrig i evighed skuffes; *frels mig i din retfærdighed*« (Salme 31,2).

»Herren elsker *retfærdighed...af hans nåde* er jorden fuld« (Salme 33,5).

»Lad *din nåde* blive over dem, der kender dig, *din retfærdighed* over den oprigtige af hjertet« (Salme 36,11).

»Sin *frelse* har Gud gjort kendt, åbenbaret *sin retfærdighed* for folkenes øjne« (Salme 98,2).

»Herrens *nåde* varer fra evighed til evighed over dem, der frygter ham, og *hans retfærdighed* til børnenes børn« (Salme 103,17).

»*Nådig* er Herren og *retfærdig*; barmhjertig er vor Gud« (Salme 116,5).

Allermest betagende er måske Davids bøn i Salme 143, hvor han påberåber sig *Guds retfærdighed*, skønt han ved, at han ikke selv er retfærdig: »Herre, hør min bøn og lyt til min tryglen, bønhør mig i din trofasthed, *i din retfærdighed*, gå ikke i rette med din tjener, *thi for dig er ingen, der lever, retfærdig*« (vers 1-2).

Hertil kommer, at Helligånden viser os vor Herre Jesus i salmerne. Tænk blot på Salme 22!

Profeterne anslår samme evangeliske tone:

»Jeg vil bære Herrens vrede – jeg syndede jo mod Ham – indtil han strider for mig og *skaffer mig ret*; han fører mig ud i lys, jeg skal skue *hans retfærdighed*«

(Mika 7,9).

»Den, som roser sig, skal rose sig af, at han har forstand til at kende mig, at jeg, HERREN, over *nåde, ret og retfærdighed* på jorden; thi i sådanne har jeg behag, lyder det fra HERREN« (Jerem. 9,23).

»Jeg trolover mig med dig for evigt, jeg trolover mig med dig med *retfærdighed og ret, med nåde og barmhjertighed*« (Hos. 2,19).

»Jeg bringer *min retfærdighed*, den er ej fjern, *min frelse* tøver ikke« (Esaj. 45,13).

Mange flere skriftsteder kan anføres, men uden Guds Ånd er det ikke muligt for nogen af os at gribe Guds retfærdighed, thi efter vor opfattelse kan retfærdighed umuligt tilregnes uretfærdige. Vi forstår bedre lovens tale om, at vi skal vise os retfærdige, for at Gud kan regne os retfærdige og give os sit velbehag.

Den skjulte retfærdighed

Helligånden overbeviser os i sin store barmhjertighed om, at retfærdigheden består i, at *Jesus går til Faderen, og vi ser Ham ikke mere for Hans genkomst* (Johs. 16,10).

Vor Frelser er den sidste Adam, men i modsætning til Adam gjorde han ikke synd, skønt han ikke blev sat ind i Paradiset, men i en syndig menneskeslægt. Han lod sig ofre på *Golgata* som Guds lam, der bærer verdens synd, så straffen falder på Ham med al dens vægt – og vi går fri!

Ikke blot det – vi står som retfærdige og skyldfri for Gud – underfuldt over al beskrivelse!

Vor Frelser og Herre gik til Faderen med fuldbragt retfærdighed – den retfærdighed tilregnes enhver, som tror på Ham – så herlig er Guds *nåde*, der altså er fuldendt *retfærdig!*

Men den er *usynlig*, som Jesus, vor retfærdighed er usynlig. Kun troen »ser« den og fryder sig over den i uophørlig taknemmelighed.

Den synlige retfærdighed

Gud skænker i sin retfærdige nåde den retfærdiggjorte og skyldfri sin Ånd og sætter ham/hende dermed i stand til at leve retfærdigt. Således er der også en *synlig* retfærdighed. Hos apostelen Paulus var den meget tydelig.

Så vidt vi kan bedømme, kom han sjældent i anfægtelse. Han havde ikke en skrøbelig samvittighed – han faldt ikke i synd efter sin omvendelse – han kendte Herren som ingen anden.

Men ikke ethvert Guds barn har det som han. Nogle af Guds tjenere er faldet i synd – nogle har en skrøbelig samvittighed – de anfægtes, anklages i deres samvittighed og kommer i tvivl, om de overhovedet hører Herren til.

Sandt er det, at et fald i synd efter ens omvendelse er en alvorlig og forfærdelig ting. Sandt er det, at Guds børns synd er alvorligere end verdens synd. Sandt er det, at Gud ikke har personsanselse, så han ser igennem fingre med sine børns synder, men dømmer verdens strengt.

Guds strenghed skal vi ikke formilde, thi Gud er hellig, og ingen af os er hans foretrukne yndling, som han behandler anderledes end andre syndere.

Alligevel er Han rede til at vise sin nåde og retfærdighed imod sit faldne barn, når dette bekender sin synd uforbeholdent for Ham, thi Guds kærlighed er ikke svækket af barnets fald. Med en evig kærlighed elsker Han ham/hende og vil rejse ham/hende op igen.

Men brødrenes anklager, satan, denne onde ånd sætter ind med alle sine argumenter og sin »retfærdighed« for at knække troen i det fortvivlede Guds barn med den skrøbelige samvittighed. Skrøbeligheden består i, at den lytter for meget til alle de argumenter, der taler imod Guds retfærdighed.

Her kan skyldfølelsen blive *troens værste fjende*, især fordi det forekommer samvittigheden mere retfærdigt at forblive i elendigheden – thi at rejse sig op i frimodighed kan ikke være fromt, når man har svigtet og er faldet i fristelse!

Den skrøbelige samvittighed tænker ikke på, at den bedrøver Gud og gør ham til en løgner – ikke at tro Ham er jo at gøre ham utroværdig, altså til en løgner.

Den skrøbelige samvittighed, der vægter sig ved at tage imod den fuldstændige genoprejsning fra faldet i synd, bedrøver især Ham, der bar al verdens synd – altså også denne synd. Det er, som om det fortvivlede menneske siger til Ham: »Du har ikke sonet min synd – det kan jeg ikke tro – det kan jeg ikke stole på!«

Sandheden er, at den *synlige* retfærdighed brød sammen, uden at der gik noget skår i den *usynlige* retfærdighed – og det er denne sidste, Helligånden fremhæver og overbeviser om. Selvom den synlige retfærdighed ikke var brudt sammen, var Guds barnet ikke dermed retfærdiggjort (1. Kor. 4,4).

Kristus er og forbliver vor retfærdighed for Gud; Han er Guds retfærdighed,

og den tilregnes den ugudelige, der tror på Ham!

Føler du dig som den mest ugudelige af alle, fordi du svigtede og faldt, skønt du var blevet Guds barn, ær da alligevel din Frelser og Herre ved at tro ham! »Troen brød gennem al angstens pile, fandt under korset sit fristed til hvile!« Løft troens skjold imod alle den ondes gloende pile, så de slukkes! Og syng så den gamle åndelige vise: »Mod os uretfærdige Gud er god – mod de mest uværdige Gud er god!«

Tænk: nu »er din synd og hvad du har forset som aldrig sket!« Så stor er Hans frelse!

Glød Ham ved at tro ham – glød Ham ved at rejse dig i troens fulde vished – glød Ham ved ikke mere at nære betænkeligheder ved at tro, at Han mener, hvad

han siger: »Heller ikke jeg fordømmer dig – intet, end ikke det dybe fald, kan skille dig fra Guds kærlighed i Kristus Jesus – synd ikke mere!«

Så må du glemme din synd og skyld, thi Gud har glemt den og kommer den aldrig mere i hu!

David's synd

David var manden efter Guds hjerte, og det forblev han. Alle kender hans synd med *Batsaba* og hendes mand, som han sendte i døden. Guds ord beskriver nøje Davids forfærdelige fald.

På denne baggrund skal Salme 51 læses. Læg mærke til, hvordan troen hersker trods det forfærdelige, som står David for øje: hans *blodskyld*, der jo aldrig kan genoprettes, thi *Urias* kan ikke bringes tilbage til livet.

Alligevel beder David: »Fri mig fra blodskyld, Gud, så skal min tunge lovsynge *din retfærdighed*« (vers 16).

Således beder manden efter Guds hjerte, når han har gjort det uoprettelige!

Og Gud kendtes ved ham! Guds retfærdighed er evangeliets mægtige kraft til at løfte den dybest faldne op til Gud selv.

Lad den stå dig for øje, skønt den er usynlig, da skal din tunge lovsynge din Frelser, Guds lam, der bar vor skyld, ja endog Davids blodskyld på sit legeme op på korsets træ og *skaffede den bort*.

Således står David som skyldfri og retfærdig for Gud og skal arve al hans herlighed!

Det gælder også dig – og mig! Lad vor tunge juble det ud!

Skylden må ikke glemmes

David, der faldt så dybt i synd, men blev genoprejst ved Guds retfærdighed, fik et sønderbrudt, sønderknust hjerte, en sønderknust ånd (Salme 51,19) – men der er noget, der tyder på, at han senere vendte tilbage til *sin egen styrke*, og det førte ham atter i ulykke, da han lod folket tælle.

Han er ikke den eneste, der tog imod syndernes forladelse og dog blev et hårdt menneske. Det er måske kristenhedens største fare. *Paulus* afslører den i *Romerbrevet*. Hans udgangspunkt er formentlig vor Herres Jesu ord: »Døm ikke, for at I ikke skal dømmes; thi den dom, I dømmes med, med den skal I selv dømmes, og det mål, I måler med, med det skal I selv få tilmålt. Hvorfor ser du splinten i din broders øje, men bjælken i dit eget øje lægger du ikke mærke til!« (Matt. 7,1-3).

I Rom. 1,26-32 skildrer apostelen den vantro verdens synd. Bemærk, at det ikke så meget er syndige *gerninger* som det syndige *begær*, han fremhæver: ondskab – misundelse – pral – uforstand – upålidelighed – ukærlige – ubarmhjertige – og dog slutter han med disse ord: »De kender Guds retsorden, at de, der *handler* således (altså ud fra denne hjerteindstilling), for tjener døden.«

Det hårde hjerte

Med hvilken dom dømmes en kristen nu verdens synd? Det beror på, om han har en sønderbrudt ånd, et sønderbrudt hjerte, eller om han ikke har det.

Hvis han ikke har det, men er blevet stærk og sikker i sig selv, da dømmes han den »naturligvis« og mener, at han gør det med rette og med retfærdig forargelse.

Han kalder sig jo en kristen og stoler

trygt på Guds ord og roser sig af Gud og kender hans vilje og kan skønne, hvad der er det væsentlige – han har i Skriften det klare udtryk for kundskaben og sandheden – så han er sikker på, at han gør det rigtige, når han dømmes!

Der er imidlertid nogle væsentlige ting, han har glemt, og som gør, at han har bragt sig ind under Guds vrede.

Det *første* kommer til udtryk, når apostelen tiltaler ham som »*menneske*« (Rom 2,1 og 3). Han har glemt, at han er en skabning, et menneske, og at den, som han dømmes, også er det – altså hans medmenneske, eller broder. Han opkaster sig, som var han noget mere end sin broder, som han dømmes!

Er han da ikke det? Han er jo frelst! Ja, men han optræder, som om han ikke er frelst *af nåde* – han dømmes jo!

Dermed har han afskrevet sig frelsen *af Guds nåde* og står for Gud som et menneske, der *ingen undskyldning har* (Rom. 2,1). Han er blevet en skriftklog med et hårdt hjerte og en selvsikkerhed, der nedkalder Guds harme og vrede over ham.

Han har øjensynlig glemt *Gud* og erstattet ham med al sin *skriftkundskab* og indsigt i Guds ord!

Han har glemt, hvordan Gud har været imod ham! Han ringeagter Guds rigdom på godhed, overbærenhed og langmodighed imod ham (kap. 2,4).

Han har med andre ord *glemt sin skyld for let og for selvfølgelig*. Derfor har han en bjælke i sit øje – men den lægger han ikke mærke til – han er overbevist om, at han med al sin skriftkundskab og dybe indsigt ser klart – ganske særlig klart andres synd, fejl, mangler og kommen-til-

kort.

Han har fået et hårdt og ubodfærdigt hjerte – et sådant hjerte flyer Helligånden fra.

Hvilken forfærdelig tilstand for et menneske, der bekender sig som en kristen – som beder til Gud – ransager Skrifterne – går til møde og Gudstjeneste – og som selv føler, at i mit liv er der fred og ingen fare – jeg har omvendt mig – jeg tror på Jesus – jeg har frelsesvished – jeg er døbt – jeg vedkender mig min tro!

Det allerforfærdeligste er nok, at den, som dømmes, *selv gør det, han dømmes den anden for*. Han gør det måske ikke i *ydre* gerning, men hans hårde, dømmende hjerte søger *sit eget* og er derfor en bolig for *begæret* – vreden – hidsigheden – ubarmhjertigheden – ukærligheden – fornærmetheden – sårbarheden – og alt det andet, som besmiter *alt*, hvad han gør, hvor rigtigt og korrekt det end ser ud. Vel stjæler og myrder han ikke i gerning – men han gør det i sit onde, hårde, ubodfærdige hjertes dyb – han myrder det medmenneske, han dømmes så »retfærdigt«.

Er dette kristenhedens største fare?

Omvendelsen

Ingen har formentlig større behov for omvendelse end kristne, der er blevet dømmende, selvsikre, skriftkloge farisæere.

Lad os med *Lina Sandell* tage en liden stund med Jesus. Den kan jo forandre alt og give hele livet en ny og lys gestalt.

Hvad bliver vi da påmindet om? Mon ikke om »hans *godheds og overbærenheds og langmodigheds rigdom*« imod *mig* (Rom. 2,4). Forfærdeligt, at jeg har kunnet glemme den eller skubbe den i

baggrunden som noget nærmest selvfølgelig i mit liv! Jeg har glemt min skyld alt for let – og slet ikke set, at jeg har fjernet mig fra Lyset.

Hvor havde jeg været uden Guds *rigdom på godhed* imod mig, skønt jeg havde fortjent hans vrede?

Hvad var der blevet af mig uden hans *langmodigheds rigdom* – hvor har han dog måttet vente på mig – tænk, om han havde givet op – givet mig op!

Og hvordan havde det set ud i mit liv uden hans *langmodigheds rigdom* – hvor har han dog måttet vente på mig – tænk, om han havde givet op – givet mig op!

Nu fatter jeg bedre, hvad *Paulus* mener, når han i Rom. kap. 11,22 siger til Guds børn: »Så se da Guds godhed og strength: hans strength imod dem, der faldt (Israels børn), hans godhed mod dig, *hvis du bliver i hans godhed* (så den præger dig); ellers bliver du også hugget af« (vers 22).

Bliver jeg i hans godhed – hans *rigdom på godhed* imod mig – da kan jeg aldrig dømme noget andet menneske.

Vel betyder det ikke, at jeg er afskåret fra at tage stilling – altså afskåret fra at sige JA eller NEJ – men nu sker det i *den kærlighed, der ikke dømmes, men lider og smertes*, når den må sige NEJ – sådan som vi ser det hos Paulus selv.

Da har jeg ikke en ubrudt, selvsikker ånd, men atter et sønderbrudt hjerte og en sønderbrudt ånd – thi Guds *rigdom på godhed* imod mig, hans *overbærenheds og langmodigheds rigdom* har overvældet mig og gjort mig så lille, så lille. Den har ledet mig til *omvendelse* – en omvendelse, som jeg ikke vidste, jeg trængte til, før Han i sin uendelige langmodighed talte alvorligt til mig om min ringeagt for hans nådes overvældende *rigdom* i mit liv.

Ingen personsanseelse

Kristne synes undertiden (ofte?) at mene, at Gud dømmes verdens synd strengt, men ikke deres. Det er imidlertid omvendt. Kristnes synd er mere alvorlig end verdens, thi de har fået langt mere betroet.

Paulus fremhæver, at der er ikke personsanseelse hos Gud (Rom. 2,11). En jøde anses ikke hos Gud for mere end en hedning (Ap. G. 10,34), en apostel ikke

for mere end en lille kristen (Gal. 2,6), en herre ikke for mere end hans træl (Efes. 6,9), en kristen ikke for mere end et verdens barn.

Således har Gud ikke yndlinge, som han behandler blidere end andre, fordi deres person er mere for Ham end andres. Det synes mange kristne at glemme; derfor dømmes de andre hårdere end sig selv.

Lad os aldrig anse os selv for mere værd hos Gud end det dybest faldne menneske – men lad os snarere tænke på, at om ikke Gud havde vist os en *rigdom af barmhjertighed*, kunne vi være havnet i syndens og mørkets magt. Så får vi medlidende med dem, vi ellers afskriver alt for selvfølgeligt – så kan vi gå i forbøn for dem – og så er det vort håb, at også de får del i den nåde, som frelste os fra fordærvet.

Onde vi vare og døde som stene,
kolde som marmor og hårde som stål.
Det var Din mægtige styrke alene,
som os fik reddet og nå'de sit mål,
.....
at Han os elskte, os onde, så såre,
må vi hensmelte i kærligheds tåre!

Glæden og Sorgen over Danmark

Under sin lange rejse til *Kina* skrev *Poul Martin Møller* i 1820 sit kendte digt »*Glæden over Danmark*« hvori denne strofe, som mange danskere endnu kender, forekommer: »Danmark er et lidet, fattigt land«.

Danmark er stadig et lidet land, men nu er det blevet rigt i materiel henseende og har måske verdens højeste levestandard. Så er alt vel godt i Danmark?

Poul Martin Møller

Denne ejendommelige mand har haft stor indflydelse på åndslivet næsten helt op til vor tid, skønt han gjorde meget lidt for at øve direkte indflydelse. Han blev kun 44 år (1794 til 1838) og knyttede sig aldrig til nogen bestemt bevægelse, men forblev sig selv med ansvar for sig selv.

Den danskhed, han elskede og kæmpede for, var enkel, sund og ansvarlig. Alt, hvad der var affekteret, afskyede han. Hans kvindeideal var »den stille ligevægt og ynde«.

Også på hans tid gjorde forskellige åndsmagter sig gældende, ikke mindst den tyske filosofi, repræsenteret især ved *Hegel*. På typisk tysk maner fremstiller *Hegel* tilværelsen alment abstrakt, men dette afviser *Poul Martin Møller*. Tilværelsen er konkret for hvert enkelt menneske, ansvaret er konkret og kan ikke overlades til an-

dre. Derved fik han afgørende betydning for *Søren Kierkegaard*, der i taknemmelighed tilegnede ham »*Om Begrebet Angst*«.

Hans kendteste værk er den lille, ufuldendte novelle »*En dansk Students Eventyr*«, der blev udgivet efter hans død med stort besvær, fordi manuskriptet var krøllet og spredt. At denne lille bog skulle få betydning for mange, bl.a. professor *Niels Bohr*, havde ingen regnet med. Den berømte atomfysiker vendte atter og atter tilbage til den, fordi han i den fandt bestyrkelse af sin opfattelse af, at tilværelsen består af tilsyneladende modsigelser, der komplementerer hinanden. *Poul Martin Møller* var i sin selvstændige konkrete ansvarsbevidsthed et værn imod alt for lette generaliseringer. Derfor lagde han stor vægt på sproget – det danske sprog – at det ikke blev forfladiget – at det forblev prægnant – og professor *Niels Bohr* fulgte ham – han kunne anvende måneder på at gøre en lille afhandling færdig, fordi han ville, at *det sproglige udtryk* nøjagtigt skulle dække tankens indhold, så at misforståelser og overdrevne udlægninger ikke blev mulige.

Også på dette område blev han således *Søren Kierkegaards* inspirator – ingen har som denne berømt det danske sprog, dets muligheder, dets underfundighed,

dets evne til ikke at pruste og stønne, men finde det rette udtryk for det, der ligger lige for.

Konkret ansvarsbevidsthed – uimponeret af alt for store ord og alt for selvfølgelige »sandheder« – åbenhed overfor andres opfattelser uden at ligge under for dem – sandfærdighed og enkelhed – »lige vægt og ynde« – det uendeligt store i det uendeligt små – den afvæbnende humor – uaffekteretheden, naturligheden, ligefremheden – dette var den danskhed, *Poul Martin Møller* repræsenterede, hvortil så kom som noget væsentligt: bevidstheden om, at Gud findes.

Danmark var efter statsbankerotten i 1813 blevet et lidet og fattigt land. Det skyldtes, at den enevældige kong *Frederik VI* førte en uklog politik og ikke ville svigte *Napoleon*, som han beundrede. I 1801 angreb den engelske flåde *København* med liden fremgang – i 1807 blev hovedstaden udsat for verdenshistoriens første terrorbombardement, da englænderne under *Wellington* udsatte hovedstaden for flere dages uafbrudt bombardement, indtil byen overgav sig, og englænderne drog af sted med hele den danske flåde, der lå på *Holmen* uden at være gjort kampklar.

Så fulgte *statsbankerotten* i 1813 og dernæst *adskillelsen fra Norge* i 1814 –

altsammen resultatet af Frederik VI's stædighed.

Fattigdommen gik ud over samfundets små. De fristede en kummerlig tilværelse – og de var mange. Velfærdsstaten var et ukendt begreb, ligesom demokratiet var det. »Vi alene vide,« sagde kongen.

Det var den *materielle* fattigdom, der voldte sorg i Poul Martin Møller, og han følte, at de fjerne nationer, som han besøgte på sin færd til Kina, alle vidste, at Danmark var et lidet, fattigt land.

Danmark skulle imidlertid blive endnu mindre. I 1864 blev *Slesvig* og *Holsten* indlemmet i Bismarcks stortyske rige efter den ulykkelige krig, der også var frugten af en forkert udenrigspolitik. Nu var der mange, der frygtede, at Riget ikke kunne bevare sin selvstændighed.

Men mærkeligt nok begyndte fattigdommen så småt at blive reduceret og de såkaldte lavere stænder at rejse sig. *Grundtvig's* berømte ord: »Da har i rigdom vi drevet det vidt, når få har for meget og færre for lidt« begyndte langsomt at blive virkelighed.

Danmark var fattigt i materiel henseende, men det var ikke dengang fattigt på åndelige ledere – *Grundtvig* er vel den største åndelige, nationale leder, vort land har haft. Han løftede bondestanden op til at blive ligemænd med godsejere og adelsfolk, ikke gennem oprør og revolution, men gennem oplysning (folkehøjskolerne), salmesang og folkelige sange (»Hvad solskin er for den sorte muld, er sand oplysning for muldens frænde.«)

Ingemann gav Danmarks børn deres morgen- og aftensange, de uforglemmelige, uovertrufne, og han gav folket dets nationale bevidsthed gennem sine historiske romaner (*Kong Erik* og *de Fredløse, Valdemar Sejrs*, m.v.).

Søren Kierkegaard understregede det personlige ansvar og hudflettede begrebet »mængde« – og skønt han aldrig trængte igennem til folket, fik han indirekte betydning som en modvægt imod den udefra kommende marxistiske filosofi. Som Poul Martin Møllers elev fortsatte han dennes ensomme, men virksomme kamp for den danskhed, der ikke kan bestå uden at kæmpe.

Poul Martin Møller var i nogle år adjunkt ved min gamle skole, *Metropolitanskolen*, i København, blev derefter professor i filosofi ved universitetet i *Christiania*, som Norges hovedstad dengang hed, og derefter professor ved *Københavns universitet*. Han udgav aldrig noget større værk, men kun nogle mindre afhandlinger, der imidlertid fik afgørende betydning for den danskhed, som han stod for – og som *Søren Kierkegaard* uddybede.

En af dem handlede om naturlighed,

ligefremhed og ægthed. At leve et *skinliv* er den fundamentale modsætning til at leve *sandt*.

Skinlivet er *affekteret*. Personligheden er ikke sig selv, men risikerer at tilintetgøre sig, fordi den indretter sig alt for meget efter, hvem den nu møder. Men er personligheden ikke sig selv, da er den ikke sand og ægte – den bliver måske, hvad den aldrig skulle blive: *en påtagen rolle*.

Fra denne lille afhandling til *Søren Kierkegaard's* betoning af »hin enkelte« er der ikke langt. Et menneske er mere end et eksemplar af racen – han/hun er en individualitet – hvortil kommer, at evigheden er lagt ind i ham/hende.

Det sidste fremhævede Poul Martin Møller i sin eneste større filosofiske afhandling: *Over Muligheden af at føre Bevis for Menneskets Udødelighed*. I dette værk erkender han, at der ikke kan føres et videnskabeligt bevis for udødeligheden, men at der er noget, der taler stærkere for den end videnskaben, nemlig menneskesjælen selv.

Hvad den jævne mand føler i så henseende er mere betydningsfuldt end samtlige videnskabsmænds og filosofers tanke-mæssige udredninger og spekulationer – typisk dansk uimponerethed og enkelthed!

Det var i øvrigt hos den jævne mand, han fandt, at det danske sprog kom til udtryk på en ægte måde uden at blive affekteret og løbet over ende af fremmede kunstudtryk og gløser. Den jævne, ægte dansker kan altid finde det sande udtryk for, hvad han mener. Hans egen ægthed bevarer sprogets ægthed.

Medens det i størstedelen af det nittende århundrede var kulturlivet, repræsenteret ved mænd som *Poul Martin Møller*, *Ingemann*, *Grundtvig*, *Søren Kierkegaard* og andre, der løftede den jævne mand op, ændrede dette sig i slutningen af århundredet, da *Georg Brandes* og mange med ham rettede deres angreb på danskhedens åndelige fundament.

Brandes ville, at kulturlivet, først og fremmest forfatterne, skulle sætte problemerne under debat uden at forskønne noget, slet ikke troen på Gud eller ægteskabet – kulturlivet skulle være »realistisk« og skildre virkeligheden, som den nu var – og så sætte de problemer, som den indebar, til debat. Han nærede nærmest foragt for Danmark, der forekom ham at være sakket agterud af Frankrig og de andre »fremskridtsorienterede kultur-nationer«. En institution som ægteskabet var i hans øjne hykleri, og troen på Gud var overtro.

Samtidig med ham hævdede *Karl Marx*, at det ikke er åndslivet, der påvirker samfundet, men økonomien – åndslivet er kun en frugt af de økonomiske forhold og betingelser.

Da disse strømninger gjorde sig gældende, var der ikke længere stærke personligheder i åndslivet som i århundredets første tre fjerdedele. Kultureliten var Brandes underlegen – og dermed begyndte den underminering af danskheden, som synes at kulminere i vor tid.

Men hvad kultureliten ikke formåede, det formåede lykkeligvis mangfoldige jævne mænd og kvinder. De tog ikke del i kulturlivet – havde ingen større interesse deri – men de forblev tro imod den elementære, uspolerede danskhed – og dem er der lykkeligvis også mange af endnu.

I den sammenhæng kom den store *indre-missionske vækkelse* omkring århundredeskiftet til at gribe afgørende ind. Her blev Guds frygt uddybet. Her gentog det sig, som *Poul Martin Møller* vidnede om: »Jeg er kommet til troen på Kristus!« Her blev kvinden bevaret i, hvad han kaldte »ligevægt og yndet«, men som vi kalder for sand kvindelighed. Og sproget bevarede sin enkelthed og ægthed, som den jævne troende mand og kvinde selv var enkel og ægte.

I 1920 blev Danmark et lidt større land, da *Slesvig* indtil *Flensborg fjord* kom tilbage til Riget – og dets fattigdom tog mere og mere af.

I 1940-45 var vor selvstændighed truet mere end nogensinde før, men vi blev skånet for at blive et tysk protektorat – bevarede vor selvstændighed – udviklede velfærdsstaten – og har idag en levestandard, som var utænkelig i min ungdom.

Ved udgangen af det 20. århundrede

Det har nu i flere generationer ikke været kultureliten, der løftede folket op. Man kan uden at overdrive sige, at kulturlivet snarere trækker den jævne mand ned i en søl, hvis ikke han selv er i stand til at stå imod.

Der er sket det mærkværdige, at *politik* er blevet vigtigere end alt andet – hele tilværelsen er blevet politisk. Hvis du går ordentlig klædt, er du bagstræberisk i politisk henseende – hvis du siger »De« i stedet for »du«, er du asocial – skolerne er blevet underlagt politik – alt anskues politisk, også kulturlivet – og mangfoldige forfattere og kunstnere har ladet sig bruge politisk – endog til at ryge hash i kulturministeriet for at markere sig!

Kulturlivet som en selvstændig magt i samfundet er hørt op, hvorfor man jo også har fået et kulturministerium.

Vort folk har idag ingen åndelig leder, der bevarer danskheden under Guds frygt. Skulle man pege på nogen, er det pastor *Søren Krarup*, lederen af den barthianske bevægelse *Tidehverv*. I en menneskealder har han forkyndt hvert enkelt

menneskes konkrete ansvar i den tilværelse, han/hun har modtaget som en skabning. Han står for danskheden i Danmark – få behersker det danske sprog som han. Desværre har han ikke syn for genfødsleens omskabende kraft og har ikke noget tilovers for dem, der har det. Han er stærkere i det polemisk afslørende end i det opbyggelige.

Han er imidlertid højaktuel, thi i dag taler ledende mænd mere og mere om *verdnessamfundet*, som Danmark efter deres mening bør tilhøre fuldt og helt, altså med opgivelsen af endnu mere af vor suverænitæt, men som Krarup afviser.

Danskheden er trængt som aldrig før. Politikerne er intet værn om den – kulturlivet heller ikke – og folkekirken, der skulle værne Guds frygten, er i moralsk og åndelig opløsning.

Den jævne mand er overladt til sig selv – men bliver uafsladeligt udsat for massemediernes propaganda for opgivelsen af alle de værdier, der indtil ca. 1960 bar det danske samfund og gav det danske folk dets særpræg.

Danmark skal være et multietnisk samfund – altså ikke mere et dansk samfund. Der skal bygges moskeer – formentlig senere afgudetempler for hinduer – der skal åbnes for alt, som ikke har med danskheden at gøre – og det skal danskerne endda være tilfredse med, thi det viser, at vi tilhører verdenssamfundet og bærer ansvar for det!

Den jævne dansker er sandelig prisgivet. Han vil gerne hjælpe mennesker, der er i nød, men han vil ikke udlevere danskheden til utaknemmelige, udfordrende og krævende fremmede, der af verdenssamfundet har fået ret til Danmark! Han tror i øvrigt ikke på, at Danmark kan frelse verden!

Nærmer vi os den tid, da Danmark og danskheden er gået til grunde? Det ser sådan ud. Det er måske Guds dom over os som folk.

Salme 35,20 taler om *de stille i landet*. De fandtes på Davids tid – de findes i vor tid – det er dem, der formentlig altid har betydet mest, fordi de ikke har gjort sig gældende for menneskers åsyn, men for Guds.

På vor Herres Jesu tid møder vi sådanne som *Zakarias og Elisabeth – Josef og Maria – Simeon og Anna*.

De fleste af dem, jeg kender, tilhører den ældre generation. De er opdraget til pligtfølelse, ansvar, nøjsomhed, ordholdenhed og taknemmelighed. De frygter Gud og tjener Ham i deres dagligdag. De kan både våge og bede og holde ud i prøvelser. Men de står ikke hverken i menighederne eller for offentligheden.

Dem findes der adskillige af – ofte ude på landet – eller i små lejligheder – eller på alderdomshjem.

De er gavmilde. Skønt svækkede, hvad kræfter og helbred angår, lever de ikke for sig selv, men for andre.

Dem regnes der ikke med i Danmark – men det er dem, der mere end alle andre holder de bastioner, som ondskabens åndsmagter løber storm imod.

Deres lønkamre har større betydning for vort land end regeringskontorerne og direktionslokalerne i landets erhvervsliv.

Hver eneste af dem hører hjemme i den kategori, som *Søren Kierkegaard* kaldte »hin enkelte« – den eneste kategori, hvor et menneske er og udretter, hvad et menneske bør være og bør udrette.

Hvor mange der findes af dem i vort land, ved kun Gud. Jeg har den stille overbevisning, at der findes flere, end vi regner med.

Ud over disse findes der mange, der er præget af pligtroskab, arbejdsglæde, sanddrøhed og hjælpsomhed. De stiller ikke urimelige fordringer – de yder meget – de holder samfundsmaskineriet i gang og er samtidig med til at holde det i ro. De skaber respekt om alt ærligt arbejde. Undertiden gør de os kristne til skamme!

Men det, man kalder for den *borgerlige* del af befolkningen, har som helhed vist sig temmelig ynkelig og uden åndelig-moralsk modstandskraft. Den borgerlige presse er nu lige så tarvelig i ordvalg og billedvalg som de værste middagsaviser. Borgerligheden har spillet fallit. Men det lægger den ikke selv mærke til. Den mener, at den fortsat står for »værdierne«.

En god eller en ond tid?

Vi har som nævnt en levestandard, der næppe overgås af noget andet land. Så må det da være gode tider her i landet!

At der er uendelig meget at være taknemmelig for, kan vi straks være enige om – men alligevel er det ikke gode tider. Da profeten *Amos* trådte frem og profeterede

Israels riges undergang, havde dette en økonomisk storhedstid under *Jeroboam den Anden* – det var altså i mange henseender gode tider – men *Amos* sagde det modsatte.

Danskheden med dens grundlag i Guds frygten er ved at forsvinde. Der findes intet markant åndeligt lederskab for folket. Kulturlivet er dæmoniseret og tarveliggjort. Sproget er ved at bryde sammen under amerikaniseringen. Kvinden spole-res allerede i ungdommen. Ægteskabet er ikke forpligtende. Folkets kirke er underlagt tidsånden og har mistet både sit salt og folkets respekt. Landet er ikke længer selvstændigt og suverænt, men en del af et verdenssamfund og skal helst opgå helt i dette. Danmark tilhører ikke længere danskerne, men fremmede har fået ret til det.

Jeg synes, at det er onde tider trods velstand. Hvad gør da de stille i landet, som sørger over udviklingen?

De tier stille og bevarer sig dermed bevidst i stilheden og ubemærketheden (*Amos* 5,13). Det er en del af den visdom, de ejer. De løfter ikke røsten – skriver ikke læserbreve – thi de ved, at nok så gode argumenter for danskheden og Guds frygten blot mødes af modargumenter og ikke fører til andet end diskussion.

De går ind i deres kammer og lukker døren. De tre første bønner i *Fadervor* indeholder alt, hvad de ønsker for Danmark, og deres ønsker stemmer med Guds vilje. Derfor beder de således: »Vor Fader, du, som er i Himlene! Helligt vorde dit navn i Danmark! Komme dit rige i Danmark! Ske din vilje i Danmark!«

Derfor vil danskheden blive opretholdt – måske gennem frygtelige trængsler – måske gennem Guds vredes skåler udøst over et syndigt folk – måske ved et nådesindgreb – Gud alene ved det. Men dette land og dette folk er Ham ikke ligegyldigt – og de stille i landet lytter Han til for at besvare deres bønner.

Det er altså onde tider – men Gud har også i dette land en rest, der er tro – den er kraften i dette folk, der har mistet sin kraft ved at opgive sig selv og blot spille en rolle i et såkaldt verdenssamfund, hvor vort land må indrette sig efter flertallet, der aldrig har ret.

Danmark er stadig et lidet, fattigt land – nu fattigt i åndelig henseende – og det er vel værre end materiel fattigdom.